

POPULATION OF UKRAINIAN PHYSIOGRAPHIC REGIONS AND ITS PROVISION WITH NATURE-RESOURCE POTENTIAL

Valeriy RUDENKO, Stepan RUDENKO, Hanna YEREMIYA

*Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine
clg-geog@chnu.cv.ua*

Abstract: The aim of the article is to calculate the population of physiographic regions of Ukraine and to define its provision with the natural resource potential. Population of 278 physiographic regions, 57 physiographic oblasts, 14 physiographic provinces, 3 physiographic sub-zones, 4 physiographic zones, and 3 physiographic countries of the Ukrainian state was calculated using a map overlay method. Distribution of the population by physiographic regions of Ukraine gave a possibility to calculate the socio-economic proportions and balances for genetically existing natural resource systems, combining natural and social productive forces. Analysis of the provision of physiographic regions with the natural resource potential allows revealing the latent reserves of further balanced natural resource development of the Ukrainian state.

Key words: population number, natural (physic-geographical) regions of Ukraine, provision with nature-resource potential.

UDC: 94.3: 330.15 (914.77)

НАСЕЛЕННЯ ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ПРИРОДНО-РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

Валерій РУДЕНКО, Степан РУДЕНКО, Ганна ЄРЕМІЯ

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна
clg-geog@chnu.cv.ua*

Анотація: Метою статті є визначення чисельності населення фізико-географічних регіонів України та розрахунок рівнів його забезпеченості природно-ресурсним потенціалом. За допомогою картографічного методу розраховано чисельність населення 278 фізико-географічних районів, 57 областей, 14 країв, 3 підзон, 4 зон, 3 країн Української держави. Отримані показники чисельності населення у розрізі природних регіонів України дають можливість розраховувати соціально-економічні пропорції, баланси за генетично сформованими природно-ресурсними комплексами, що поєднують в собі природні та суспільні продуктивні сили. Проаналізовані рівні забезпеченості природних регіонів України природно-ресурсним потенціалом, що дозволяє виявляти приховані резерви подальшого збалансованого природно-ресурсного розвитку Української держави.

Ключові слова: населення, фізико-географічні регіони України, природно-ресурсний потенціал.

УДК: 94.3: 330.15 (914.77)

Вступ. Постановка проблеми. У 2003 р. опублікована удосконалена схема фізико-географічного районування України, проведеного під керівництвом члена-кореспондента НАН України О.М. Маринича [2]. Вона підсумувала результати багаторічних наукових досліджень географів-комплексників, що здійснювались у даній галузі впродовж 1968 – 2003 рр.[3].

Удосконалена схема фізико-географічного районування стала основою вартісної переоцінки природно-ресурсного потенціалу (ПРП) України та його наступних суспільно-географічних досліджень [4]. Разом з тим подальші географічні аналіз і синтез стримуються відсутністю такої вкрай важливої інформації як кількість населення природних регіонів України, яка фіксується, як відомо, за адміністративно-територіальними одиницями держави.

Саме тому *метою даної публікації* є, з одного боку, визначення чисельності населення фізико-географічних регіонів України, а з другого боку, - розрахунок рівнів його забезпеченості природно-ресурсним потенціалом.

Методичні підходи. Чисельність населення фізико-географічних районів, областей, країв, підзон, зон, країн України визначалась за матеріалами офіційної статистики станом на 1 січня 2010 р. картографічним методом [1]. Для цього картосхема фізико-географічних регіонів накладалась на карту щільності населення України в розрізі адміністративних районів в масштабі 1:750000. Кількість мешканців фізико-географічних районів, межі яких розчленовували той чи інший адміністративний район, оцінювалась методом палетки за картограмами щільності населення адміністративних районів. Визначена таким чином чисельність населення стала основою для оцінки рівнів його забезпеченості сумарним ПРП. В таблиці 1 у зв'язку з обмеженим обсягом статті подані отримані оцінкові результати лише на рівні фізико-географічних областей, країв, підзон, зон, країн України.

Аналіз та обговорення результатів. Як видно з приведених матеріалів, серед природних країн Східно-Європейська рівнина зосереджує майже 9/10 всього населення Української держави, Українські Карпати – близько 8%, Кримські гори – майже 3 %.

У Степовій зоні проживає більше 2/5, у

Чисельність населення фізико-географічних регіонів України та його забезпеченість природно-ресурсним потенціалом (складено за матеріалами [1])

Фізико-географічний регіон	Чисельність населення		Забезпеченість населення ПРП	
	тис. осіб	%	тис. грн. / особу	у балах
1	2	3	4	5
СХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКА РІВНИНА	40 919,48	89,02	6,05	103
<u>Зона мішаних лісів</u>	5 070,57	11,03	4,93	84
Поліський край	5 070,57	11,03	4,93	84
<i>I. Область Волинського Полісся</i>	997,48	2,17	5,16	88
<i>II. Область Малого Полісся</i>	590,68	1,29	4,25	72
<i>III. Область Житомирського Полісся</i>	1094,77	2,38	4,25	72
<i>IV. Область Київського Полісся</i>	1040,94	2,26	3,03	52
<i>V. Область Чернігівського Полісся</i>	1137,5	2,47	5,16	88
<i>VI. Область Новгород-Сіверського Полісся</i>	209,2	0,46	11,20	191
<u>Зона широколистяних лісів</u>	5074,97	11,04	4,38	75
Західно-Український край	5074,97	11,04	4,38	75
<i>VII. Волинська височинна область</i>	1 157,17	2,52	3,28	56
<i>VIII. Розтоцько-Опільська горбогірна область</i>	1 374,23	2,99	2,93	50
<i>IX. Західно-Подільська височинна область</i>	1 094,52	2,38	3,96	67
<i>X. Середньоподільська височинна область</i>	1 017,2	2,21	6,62	113
<i>XI. Прут-Дністровська височинна область</i>	431,85	0,94	7,67	131
<u>Лісостепова зона</u>	12 195,67	26,53	4,99	85
Подільсько-Придніпровський край	6 106,39	13,28	5,13	87
<i>XII. Північно-Західна Придніпровська височинна область</i>	471,78	1,03	6,54	111
<i>XIII. Північно-Східна Придніпровська височинна область</i>	630,63	1,37	6,63	113
<i>XIV. Київська височинна область</i>	1 264,58	2,75	2,30	39
<i>XV. Придністровсько-Східно-Подільська височинна область</i>	360,54	0,78	7,60	129
<i>XVI. Середньобузька височинна область</i>	1 549,15	3,37	2,66	45
<i>XVII. Центральнопридніпровська височинна область</i>	1 052,59	2,29	6,03	103
<i>XVIII. Південно-Подільська височинна область</i>	350,86	0,76	8,98	153
<i>XIX. Південно-Придніпровська височинна область</i>	426,26	0,93	11,29	192
Лівобережно-Дніпровський край	3 161,59	6,88	6,66	113
<i>XX. Північно-Придніпровська терасова низовинна область</i>	1 201,63	2,62	5,04	86
<i>XXI. Північно-Полтавська височинна область</i>	840,03	1,83	9,25	158
<i>XXII. Східно-Полтавська височинна область</i>	727,06	1,58	6,10	104
<i>XXIII. Південно-Придніпровська терасова низовинна область</i>	392,87	0,85	7,09	121
Східно-Український край	2 927,69	6,37	2,91	50
<i>XXIV. Сумська схилово-височинна область</i>	542,65	1,18	5,33	91
<i>XXV. Харківська схилово-височинна область</i>	2385,04	5,19	2,35	40

Продовження Таблиці 1

1	2	3	4	5
Степова зона	18 578,27	40,42	7,50	128
<u>Північностепова підзона</u>	13 531,76	29,45	7,96	136
Дністровсько-Дніпровський край	4 007,57	8,72	6,34	108
<i>XXVI. Південно-Молдавська схилово-височинна область</i>	259,38	0,56	8,93	152
<i>XXVII. Південно-Подільська схилово-височинна область</i>	379,12	0,82	7,79	133
<i>XXVIII. Південно-Придніпровська схилово-височинна область</i>	3 369,25	7,34	5,98	102
Лівобережно-Дніпровсько-Приазовський край	3 025,25	6,58	9,35	159
<i>XXIX. Орільсько-Самарська низовинна область</i>	815,99	1,78	17,13	292
<i>XXX. Кінсько-Ялинська низовинна область</i>	1 264,13	2,74	7,31	125
<i>XXXI. Приазовська височинна область</i>	351,72	0,77	8,70	148
<i>XXXII. Приазовська низовинна область</i>	593,41	1,29	2,58	44
Донецький край	5 717,76	12,45	6,76	115
<i>XXXIII. Західно-Донецька схилово-височинна область</i>	1 570,04	3,42	9,40	160
<i>XXXIV. Донецька височинна область</i>	4 147,72	9,03	5,75	98
Задонецько-Донський край	781,18	1,70	19,65	335
<i>XXXV. Старобільська схилово-височинна область</i>	781,18	1,70	19,65	335
<u>Середньостепова підзона</u>	3 040,41	6,61	4,45	76
Причорноморський край	3 040,41	6,61	4,45	76
<i>XXXVI. Задністровсько-Причорноморська низовинна область</i>	288,54	0,63	7,07	120
<i>XXXVII. Дністровсько-Бузька низовинна область</i>	1 332,78	2,88	1,82	31
<i>XXXVIII. Бузько-Дніпровська низовинна область</i>	898,95	1,96	5,02	86
<i>XXXIX. Дніпровсько-Молочанська низовинна область</i>	287,82	0,63	9,36	159
<i>XL. Західно-Приазовська схилово-височинна область</i>	232,32	0,51	8,09	138
<u>Південностепова (сухостепова) підзона</u>	2 006,10	4,36	9,02	154
Причорноморсько-Приазовський край	967,35	2,10	7,81	133
<i>XLI. Нижньобузько-Дніпровська низовинна область</i>	96,96	0,21	21,10	359
<i>XLII. Нижньодніпровська терасово-дельтова низовинна область</i>	528,51	1,15	3,33	57
<i>XLIII. Присивасько-Приазовська низовинна область</i>	341,88	0,74	10,97	187
Кримський степовий край	1 038,77	2,26	10,14	173
<i>XLIV. Присивасько-Кримська низовинна область</i>	263,03	0,57	11,72	200
<i>XLV. Тарханкутська височинна область</i>	199,42	0,43	12,43	212
<i>XLVI. Центральнокримська височинна область</i>	256,34	0,56	14,75	251
<i>XLVII. Керченська горбистопасмова область</i>	319,98	0,70	3,72	63
КРИМСЬКІ ГОРИ	1 296,79	2,82	3,87	66
Кримський гірський край	1 296,79	2,82	3,87	66
<i>I. Передгірно-Кримська область</i>	820,78	1,78	2,73	47
<i>II. Гірсько-Кримська область</i>	142,27	0,31	13,69	233
<i>III. Південнобережно-Кримська область</i>	333,74	0,73	2,48	42

1	2	3	4	5
УКРАЇНСЬКІ КАРПАТИ	3 747,95	8,16	4,63	79
<i>I. Передкарпатська височинна область</i>	1 819,78	3,96	3,50	60
<i>II. Зовнішньо-Карпатська область</i>	563,30	1,23	5,62	96
<i>III. Вододільно-Верховинська область</i>	164,94	0,36	12,05	205
<i>IV. Полонинсько-Чорногірська область</i>	267,14	0,58	7,02	120
<i>V. Мармароська область</i>	21,59	0,05	10,51	179
<i>VI. Вулканічно-міжгірно-улоговинна область</i>	442,83	0,96	4,76	81
<i>VII. Закарпатська низовинна область</i>	468,37	1,02	3,48	59
УКРАЇНА	45 964,22	100,00	5,87	100

Лісостеповій зоні – більше $\frac{1}{4}$, у Зоні широколистяних лісів та Зоні мішаних лісів – по 11% населення у кожній.

Перша п'ятірка за чисельністю населення серед природних країн така: Подільсько-Придніпровський край Лісостепової зони більше 13 %, Донецький край Північностепової підзони – близько 12,5%, Західно-Український край Зони широколистяних лісів – більше 11%, Поліський край Зони мішаних лісів – також близько 11%, Дністровсько-Дніпровський край Північностепової підзони – трохи менше 9%.

Фізико-географічні області України за кількістю жителів мають значну територіальну диференціацію (див. табл. 1): від 9,03% - максимум – по Донецькій височинній області Донецького краю – до 0,05% - мінімум – по Мармароській області Українських Карпат. Найбільш заселеними є, окрім вказаної області, Південно-Придніпровська схилово-височинна область Дністровсько-Дніпровського краю (7,34%), Харківська схилово-височинна область Східно-Українського краю (5,19%), Передкарпатська височинна область Українських Карпат (3,96%) та Західно-Донецька схилово-височинна область Донецького краю (3,42%).

Найменше залюдненими поряд з Мармароською областю є Нижньобузько-Дніпровська низовинна область Причорноморсько-Приазовського краю (0,21%), Гірсько-Кримська область Кримських гір (0,31%), Вододільно-Верховинська область Українських Карпат (0,36%) та Область Новгород-Сіверського Полісся Поліського краю (0,46%).

Забезпеченість населення сумарним ПРП території є однією з найважливіших передумов збалансованого соціально-економічного розвитку.

Цей показник, природно, зазнає за природними регіонами істотного впливу щільності населення. Чим більшою є величина сумарного ПРП природного регіону і чим меншою є чисельність його населення, - тим вищою є забезпеченість ПРП мешканців цього району.

Як засвідчує табл. 1, забезпеченість населення сумарним ПРП найвищою серед природних країн є на Східно-Європейській рівнині (103 бали), далі – Українські Карпати – 79 балів та Кримські гори – 66 балів. Степова зона, Лісостепова зона, Зона мішаних лісів та Зона широколистяних лісів – в такому порядку йде спадання забезпеченості населення ПРП серед природних зон.

Зменшення рівнів забезпеченості населення ПРП по природних (фізико-географічних) областях спостерігається від Нижньобузько-Дніпровської низовинної (360 балів), Орільсько-Самарської низовинної, Центральнокримської височинної, Гірсько-Кримської, Тарханкутської височинної (212 балів) областей до найнижчих рівнів у Харківській схилово-височинній, Київській височинній та Дністровсько-Бузькій низовинній (31 бал) областях.

Висновки. 1. Отримані показники чисельності населення у розрізі природних регіонів України дають можливість розраховувати соціально-економічні пропорції, баланси за генетично сформованими природно-ресурсними комплексами, що поєднують в собі природні та суспільні продуктивні сили. 2. Оцінка рівнів забезпеченості населення природно-ресурсним потенціалом по фізико-географічних регіонах дозволяє виявляти приховані резерви подальшого збалансованого природно-ресурсного розвитку Української держави.

References:

1. *Čisel'nist' naâvnogo naseleonnâ Ukraïni na 1 sičnâ 2012 roku* [The number of available population of Ukraine as of 1 January 2012]. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, 2012, 112 p. (In Ukrainian).
2. Marinič O.M., Parhomenko G.O., Petrenko O.M., Šišenko P.G. Udoskonalena shema fiziko-geografičnogo rajonuvannâ Ukraïni [An improved scheme of physiographic zoning of Ukraine]. *Ukraïns'kij geografičnij žurnal* [Ukrainian Geographical Journal], 2003, Vol. 1, pp. 16–20. (In Ukrainian).
3. *Fiziko-geografičeskoe rajonirovanie Ukraïnskoj SSR* [Physiographic zoning of Ukrainian SSR]. Kyiv, 1968, 683 p. (In Russian).
4. Rudenko V.P., Rudenko S.V. *Ocinka prirodno-resursnogo potencïalu Ukraïni âk osnova menedžmentu prirodohoronnoï diâl'nosti* [Assessment of natural resource potential of Ukraine as a basis for management of environmental activities]. Chernivtsi, 2014, 248 p. (In Ukrainian).